

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до проведення та організації педагогічної (виробничої) практики
здобувачів вищої освіти 3-го курсу спеціальності 014. 01 «Середня освіта
(українська мова і література)»
(Електронне видання)

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
української філології та журналістики
Протокол № 8 від 28.12.2021 р

Сєвєродонецьк 2022

УДК 378:371

Методичні рекомендації до проведення та організації педагогічної (виробничої) практики здобувачів вищої освіти 3-го курсу спеціальності 014.01 «Середня освіта (українська мова і література)»: Електронне видання / Уклад.: Г.П. Бондаренко. – Сєвєродонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. – 67 с.

Методичні рекомендації містять завдання до педагогічної практики, розкрито особливості проходження здобувачами вищої освіти педагогічної практики в середній школі, висвітлено вимоги до оформлення документації практики, подано список літератури та зразки оформлення матеріалів.

Для здобувачів вищої освіти 3-го курсу спеціальності 014.01 Середня освіта (українська мова і література)

Укладач:

Г.П. Бондаренко, к.пед.н., доц.

Рецензент:

І.О. Сафонова, к.пед.н., доц.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Мета і завдання педагогічної практики	5
Етапи проходження педагогічної практики.	6
Зміст педагогічної практики	8
база проходження практики.....	9
Організація і керівництво педагогічною практикою.....	10
Методи контролю та критерії оцінювання результатів практики.....	12
Список рекомендованої літератури.....	20
Додатки.....	22

ВСТУП

Педагогічна практика здобувачів вищої освіти спеціальності 014.01. «Середня освіта (українська мова і література)» є невід'ємною складовою частиною професійної підготовки фахівців, що здобувають освітній ступінь «бакалавр». Тривалість практики становить 5 тижнів. У процесі виробничої практики у середніх класах ЗСО здобувачам вищої освіти надається можливість спостерігати за роботою учителя, брати активну участь у житті класного колективу та школи, ознайомитися з нормативними документами, методичним забезпеченням, самостійно проводити уроки української мови та літератури із застосуванням традиційних методів і прийомів.

Унаслідок проходження педагогічної практики здобувач вищої освіти набуде таких компетентностей, як:

Здатність моделювати зміст навчання з української мови та літератури відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів.

Здатність визначати й враховувати в освітньому процесі вікові та інші індивідуальні особливості учнів, використовувати стратегії роботи з учнями, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища.

Здатність усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами, створювати суб'єкт-суб'єктну (рівноправну та особистісно зорієнтовану) взаємодію з учнями в освітньому процесі.

Здатність організовувати різні види і форми навчальної і пізнавальної діяльності учнів з української мови і літератури, а також прогнозувати результати освітнього процесу.

Здатність здійснювати оцінювання результатів навчання учнів, аналізувати результати навчання учнів та забезпечувати самооцінювання і взаємооцінювання результатів навчання учнів з української мови і літератури.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Мета практики: Навчальна практика з відривом від теоретичного навчання (педагогічна, активна, середні класи ЗСО) має на меті закріплення теоретичних знань, отриманих здобувачами вищої освіти під час вивчення курсів «Методика навчання української літератури в ЗСО», «Методика навчання української мови в ЗСО», «Загальна педагогіка та історія педагогіки», «Педагогічна психологія», набуття й удосконалення практичних навичок майбутніх учителів української мови та літератури приймати самостійні рішення в умовах непередбачених професійних ситуацій, оволодіння основними методами та прийомами проведення уроків української мови та літератури різних типів у 5-9 класах ЗСО.

Основні завдання педагогічної практики. Практична підготовка має забезпечити розвиток умінь здобувачів вищої освіти: визначати зміст матеріалу з української мови та літератури, послідовність його опрацювання з урахуванням вимог державного стандарту освіти, типових освітніх програм, попередніх результатів навчання учнів, їх освітніх потреб; застосовувати основні форми, методи, прийоми, засоби навчання української мови та літератури в ЗСО під час планування й проведення аспектних уроків української мови та уроків літератури в 5-9 класах; вирішувати конкретні методичні завдання відповідно до умов педагогічного процесу; виправляти помилки учнів, розуміти їх характер і використовувати мовленнєвий спосіб виправлення (перепитування, зорова вербальна та схематична наочність, екстралінгвістичні засоби тощо); вирішувати засобами мови та літератури завдання морального, культурного, естетичного, гуманістичного виховання учнів; проводити спостереження та комплексний аналіз відвіданих уроків з теоретичним обґрунтуванням різних сторін навчальної діяльності; спостерігати, аналізувати й узагальнювати досвід вчителів, переносити ефективні прийоми та форми роботи в практику своєї педагогічної

діяльності; критично оцінювати власну навчальну та науково-професійну діяльність; конструктивно реагувати на стрес, конфліктні ситуації, сприяти порозумінню, забезпечувати психологічну підтримку осіб з особливими освітніми потребами; будувати і втілювати ефективну стратегію саморозвитку та професійного самовдосконалення.

ЕТАПИ ПРОХОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Виробнича (педагогічна практика) здобувачів вищої освіти має проходити в 5-9-х класах ЗСО й охоплювати такі етапи.

1. Початковий етап (І тиждень – пасивна практика).

На початковому етапі педагогічної практики, що триває п'ять днів, студент-практикант здійснює таку діяльність:

1. Бере участь у настановній конференції з практики, які проводиться керівниками практики від ЗВО в стінах вищого навчального закладу.
2. Знайомиться із режимом роботи ЗСО, із розкладом занять, із класом де здобувач вищої освіти буде вести уроки української мови та літератури, виконувати обов'язки класного керівника.
3. Вивчає календарне планування уроків української мови та літератури на період проходження практики, класний журнал та вимоги до його ведення, план виховної роботи ЗСО, підручники з української мови та літератури, режим роботи шкільної бібліотеки.
4. Складає загальний розклад уроків, розклад взаємовідвідувань уроків інших студентів-практикантів та вчителя української мови та літератури.
5. Відвідує уроки вчителя української мови та літератури, позакласні заходи, бере участь в їх аналізі. Готує розгорнутий аналіз одного уроку української мови й одного уроку української літератури, проведених учителем. Відвідує уроки з інших предметів у класі, де студент буде

виконувати обов'язки класного керівника, з метою вивчення класу (у разі згоди вчителів).

6. Проводить бесіди з учнями з метою встановлення контакту з колективом, виявлення проблем щодо вивчення української мови та літератури, планування подальшої позакласної та позашкільної роботи тощо.

7. Узгоджує з учителем української мови та літератури план проведення уроків української мови та літератури.

8. Планує разом з класним керівником позакласний захід, який буде проводити,

2. Основний етап (II – IV тижні – активна практика).

На основному етапі навчальної педагогічної практики студент-практикант здійснює таку діяльність:

1. Проводить уроки української мови та літератури. При цьому студента допускається до проведення уроків лише за наявності повного конспекту уроку, підписаного вчителем або методистом (керівником практики) від ЗВО.

2. Готує і проводить два залікових уроки: один з української мови, другий – з української літератури (III – IV тиждень).

3. Готує та проводить не менше одного позакласного заходу та оформлює конспект його проведення (III – V тиждень).

4. Студент відвідує уроки та бере участь в їх аналізі: не менше одного уроку, що проводять студенти-практиканти згідно з розкладом відвідувань та взаємовідвідувань.

5. Виконує професійні обов'язки вчителя української мови та літератури, а також функції помічника класного керівника в закріпленому класі.

3. Завершальний етап (V тиждень).

На завершальному етапі педагогічної практики студент виконує таку роботу:

1. Готує звітні матеріали з педагогічної практики:
 - оформлює щоденник практики;
 - повний конспект чотирьох запискових уроків з української мови та літератури;
 - методичну розробку позакласного заходу ;
 - аналіз відвіданих уроків вчителя-предметника з використанням запропонованої схеми-аналізу;
2. Здає звітну документацію керівникові педагогічної практики для перевірки та оцінювання.
3. Бере участь в підсумковій звітній конференції з педагогічної практики. (Як правило, після завершення практики на першому навчальному тижні).

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

За результатами практики студент-практикант оформлює звіт з практики, до якого мають входити такі документи:

1. Титульна сторінка (Додаток А).
2. Заповнений щоденник практики (Додаток Б).
3. Інформація про школу: директор, розклад дзвінків, розклад уроків у вашому класі, відомості про вчителя української мови та літератури, за яким Вас закріпили (ПІБ, категорія), відомості про класного керівника , закріпленого за вами класу (ПІБ, дисципліна, яку викладає), календарний план уроків з української мови на термін проходження практики, календарний план уроків української літератури на термін проходження практики, план виховної роботи з класним колективом на термін проходження практики.
4. Конспекти 2-х відвіданих уроків з української мови та 2-х уроків з української літератури (розгорнуті) з підписом вчителя (Додаток З, Додаток К).

5. Конспекти 4-ох проведених вами уроків з української мови і 4-ох проведених уроків з української літератури в 10-11 класах, оцінені вчителем. Окремо виділити залікові конспекти уроку української мови та уроку української літератури.

6. Сценарій позакласного заходу, проведеного вами.

7. Повний аналіз відвіданого вами уроку української мови та уроку української літератури (схеми аналізу додаються) (Додаток Е, Додаток Є, Додаток Ж).

8. Психолого-педагогічну характеристику учня (Додаток В, Додаток Д).

БАЗА ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Педагогічна практика проводиться в усіх ЗСО міста Сєверодонецька, які відповідають вимогам програми, мають відповідну матеріальну базу, необхідну для проведення практики.

Університет укладає договори з базами практики на проведення педагогічної практики. Тривалість договору погоджується договірними сторонами. Адміністрація й педагогічний колектив повинні дати згоду прийняти студентів на практику у визначений термін.

В окремих випадках (працевлаштування за фахом, стан здоров'я, складні сімейні обставини, реалізація права на академічну мобільність тощо) здобувачі вищої освіти можуть самотійно за погодженням із відповідними кафедрами і з дозволу ректора підбирати для себе місце проходження практики і пропонувати його для використання. У такому разі студенти зобов'язані не пізніше, як за два тижні до початку практики подати заяву на ім'я ректора, додавши до неї відповідні документи:

– клопотання від адміністрації організації, підприємства, установи, закладу тощо про готовність прийняти студента на практику, забезпечити

належний рівень керівництва практикою та створення для неї належних умов;

– інші документи залежно від конкретної ситуації (довідку про працевлаштування за фахом, медичну довідку про стан здоров'я з конкретними рекомендаціями щодо особливостей організації роботи на базі практики, документи, що підтверджують складі сімейні обставини тощо).

Заява візується керівником практики, деканом факультету, першим проректором. Після завершення практики студенти подають на кафедри відповідні документацію, встановлену Програмою практики.

ОРГАНІЗАЦІЯ І КЕРІВНИЦТВО ПЕДАГОГІЧНОЮ ПРАКТИКОЮ

Організація та проведення педагогічної практики визначається Положенням про практичну підготовку в СНУ ім. В. Даля педагогічному університеті. Розподіл студентів у навчальні заклади і призначення керівників здійснюється кафедрою й оформляється наказом по університету. Керівництво практикою має забезпечувати проведення всіх організаційних заходів щодо проходження й контролю за виконанням програми практики.

Керівник практики виконує такі обов'язки:

1. Здійснює керівництво практикантами.
2. Бере участь у настановній і підсумковій конференції.
3. Відвідує залікові уроки й позакласні заходи з української мови та літератури, аналізує й оцінює їх.
4. Проводить консультації для студентів із питань оформлення документації і разом із керівником від бази практики (учителем-предметником) перевіряє і затверджує плани конспекти залікових уроків.
5. Контролює виконання студентами програми практики.
6. Консультує студентів щодо підготовки звіту про проходження практики та виступу на підсумковій конференції.

7. Аналізує звітну документацію, надану здобувачами вищої освіти, оцінює роботу практикантів упродовж практики.

8. Складає загальний відгук про проходження практики. Виставляє оцінку з виробничої педагогічної практики в щоденнику практики.

9. Звітує на засіданні кафедри про хід практики, вносить пропозиції щодо вдосконалення теоретичної і практичної підготовки студентів.

Студент-практикант має такі обов'язки:

1. До початку практики одержати від керівника практики консультацію щодо оформлення звіту та необхідної документації.

2. Взяти участь у настановній та підсумковій конференціях в Університеті.

3. Своєчасно прибути на базу практики.

4. У повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики, а саме: відвідувати базу практики відповідно до розкладу виробничої педагогічної практики; займатися плануванням і викладанням уроків української мови та літератури і позакласних заходів; вести спостереження за діяльністю вчителя-наставника та інших студентів-практикантів на уроках української мови та літератури; брати активну участь в обговоренні одержаних результатів спостереження; консультуватися з керівником практики від ЗВО задля обговорення та аналізу отриманого досвіду.

5. Дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії

6. Нести відповідальність за виконану роботу.

7. Виконувати розпорядження адміністрації, вчителів школи та методистів-керівників.

8. Своєчасно підготувати звітну документацію відповідно до вимог Програми практики та у визначений термін надати її на перевірку.

Під час проходження практики здобувач вищої освіти має **право:**

- одержувати консультації від керівника практики й учителя-методиста з усіх питань педагогічної практики;
- звертатися до керівника практики за допомогою у виконанні індивідуального завдання.
- вносити пропозиції щодо вдосконалення організації педагогічної практики, брати участь у конференціях і нарадах;
- користуватися бібліотекою, навчальними та методичними кабінетами школи.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИКИ

Поточний контроль здійснюють керівник-методист від кафедри та керівник від бази практики (вчитель української мови та літератури) протягом проходження педагогічної практики: аналізують та оцінюють систематичну роботу здобувача в освітній установі.

Підсумковий контроль здійснює керівник-методист від кафедри української філології та журналістики, який перевіряє та оцінює конспекти залікових уроків, конспект виховного заходу, психолого-педагогічну характеристику класного колективу та учня.

Виставляючи здобувачеві вищої освіти диференційовану оцінку, керівник-методист від кафедри враховує рівень теоретичної підготовки майбутнього вчителя, якість виконання завдань практики, рівень оволодіння педагогічними вміннями і навичками, ставлення до дітей, колег, акуратність, дисциплінованість, якість оформлення та своєчасність подання документації. Підсумкова оцінка за практику виставляється з урахуванням питомої ваги таких компонентів:

Інструменти і завдання	Кількість балів
Заліковий урок з української мови	10
Заліковий урок з української літератури	10

Оцінені вчителем уроки української мови та літератури	10
Конспект виховного заходу	10
Психолого-педагогічна характеристика учня	10
Звіт з практики	50
Разом	100

Оцінка «відмінно» (90-100 балів А) ставиться за належне виконання програми проходження виробничої педагогічної практики з української мови і літератури здобувачам вищої освіти, які:

- одержали інструктаж на настановній конференції;
- вчасно прибули до виробничої бази практики;
- сумлінно виконували обов'язки здобувачів-практикантів;
- робочий день практикантів у навчальному закладі тривав у межах 6 годин;
- вивчили учнівський колектив;
- ознайомилися з досвідом роботи вчителів-словесників навчального закладу;
- надали допомогу школі в обладнанні кабінету української літератури;
- якісно підготували та вчасно подали на перевірку звітну документацію з педпрактики;

Оцінка «добре» (82-89 В; 74–81 С) ставиться за виконання програми проходження виробничої педагогічної практики здобувачам, які:

- сумлінно виконували обов'язки практикантів;
- одержали інструктаж на настановній конференції;
- вчасно прибули до виробничої бази практики;
- робочий день в навчальному закладі тривав близько 6 годин;
- вивчили учнівський колектив;
- ознайомилися з досвідом роботи вчителів-словесників навчального закладу;
- мали незначні зауваження щодо якісного оформлення та подання на перевірку звітної документації з педпрактики.

Оцінка «задовільно» (64–73 бали D, 60–63 E) ставиться за виконання програми проходження педагогічної практики здобувачам, які:

- виконували обов'язки здобувачів-практикантів із зауваженнями;
- присутність у навчальному закладі була епізодичною (у дні проведення уроків);
- провели заліковий позакласний захід із української мови та літератури на низькому організаційному рівні;
- недостатньо вивчили учнівський колектив;
- були відсутніми на настановчій та підсумковій конференціях;
- продемонстрували низький рівень сформованості професійно-педагогічних умінь;
- мають суттєві зауваження щодо якісного оформлення та подання на перевірку звітної документації з педпрактики.

Педагогічна практика **оцінюється «незадовільно» (35–59 FX)**, якщо практикант не виконав програми педагогічної практики. При отриманні незадовільної оцінки за практику здобувач вищої освіти зобов'язаний пройти її повторно у визначений відповідальним методистом і вільний від занять в університеті час.

Виставляючи **підсумкову оцінку за практику**, методист має звертати увагу на окремі компоненти практики та рекомендації до їх оцінювання.

Оцінка уроку практиканта

№	Критерії оцінювання уроку	Бали				
I. Зміст уроку (максимальна кількість – 20 балів)						
1	Організація уроку (відповідність плану-конспекту уроку вимогам до його оформлення, меті.	5	4	3	2	1
2	Техніка викладання (спрямованість на учня, розподіл уваги на аудиторію, розподіл часу на говоріння між викладачем та учнем, активність учнів).					
3	Вміння працювати з навчальними					

	матеріалами та технічними засобами навчання (вміння пояснювати, наочність, мотиваційність, адекватність завдань, індивідуалізація, робота над помилками).					
4	Виховна цінність уроку (виховна спрямованість роботи викладача; заохочення учнів до висловлення українською мовою).					
II. Мовленнєвий режим на уроці (максимальна кількість – 20 балів)						
1	Відповідність фонетичним нормам					
2	Відповідність граматичним нормам					
3	Словниковий запас					
4	Культура спілкування					
III. Організація уроку (максимальна кількість – 20 балів)						
1	Дисципліна та організація класу на уроці					
2	Режим використання дошки на уроці					
3	Опитування та оцінювання на уроці					
4	Підсумки уроку та інструктаж з виконання домашнього завдання					
IV. Методична досконалість уроку (максимальна кількість – 20 балів)						
1	Організація початку уроку та перевірки домашнього завдання					
2	Вивчення нового матеріалу (залученість учнів до вивчення нового матеріалу)					
3	Раціональність видів вправ на уроці (усні/письмові, тренувальні/творчі, колективні/самостійні)					
4	Поєднання методів і прийомів на уроці. Їх доцільність					
V. Особисті професійні якості практиканта (максимальна кількість – 20 балів)						
1	Виразність мови, міміки та жестів.					
2	Професійна поведінка та контакт з аудиторією.					
3	Активність практиканта					
4	Відповідність зовнішнього вигляду					

Максимальна кількість балів за урок складає – 100 балів, для підрахунку балу за практику $100:10=10$ балів

Оцінювання планів-конспектів уроків

Кількість балів	Оцінка	Критерії оцінювання
10	відмінно	Надано необхідну кількість конспектів уроків за підписом та оцінкою вчителя. Чітко визначені мета, етапи, час. Застосовуються фронтальні, індивідуальні, парні, групові форми роботи. Використовуються аудіовізуальні засоби навчання, до всіх уроків додається роздатковий матеріал. Передбачено зворотний зв'язок на достатньому рівні.
9-7	добре	Надано необхідну кількість конспектів уроків за підписом та оцінкою вчителя. Дидактично правильно визначені мета, етапи, час. Мовленнєва діяльність учня спрямована на формування та активізацію, (автоматизацію) умінь та навичок. На уроці домінують фронтальні та індивідуальні форми роботи, не визначені парні та групові. Використовуються аудіовізуальні засоби навчання, роздатковий матеріал додається не до всіх уроків. Передбачено зворотний зв'язок на достатньому рівні.
6-2	задовільно	Надано необхідну кількість конспектів уроків за підписом та оцінкою вчителя. Недостатньо чітко визначені мета, етапи, не визначений час. Мовленнєва діяльність школяра не спрямована на формування та активізацію, (автоматизацію) умінь та навичок. Використані методи роботи малоефективні та передбачають лише репродуктивний характер мовної діяльності. Не достатньо використовуються аудіовізуальні засоби навчання, роздатковий матеріал до уроків не додається. Зворотний зв'язок на не достатньому рівні.
1-0	незадовільно	Надано недостатня кількість конспектів уроку, відсутні підпис та оцінка вчителя. Некоректно визначені мета, етапи, час. Мовленнєва діяльність школяра не спрямована на формування та активізацію, (автоматизацію) умінь та навичок. Використані методи роботи малоефективні та передбачають лише репродуктивний характер мовної діяльності. Не

		використовуються аудіовізуальні засоби навчання, роздатковий матеріал до уроків не додається. Зворотний зв'язок не передбачено.
--	--	---

Оцінювання аналізу відвіданих уроків

Кількість балів	Оцінка	Критерії оцінювання
10	відмінно	Аналіз відповідає схемі аналізу. Визначені цілеспрямованість уроку, структура та зміст уроку, активність учнів на уроці, мовленнєва поведінка вчителя, результативність уроку. Надано детальний опис складових частин аналізу. Надані рекомендації щодо удосконалення уроку.
9-7	добре	Аналіз відповідає схемі аналізу. Визначені цілеспрямованість уроку, структура та зміст уроку, активність учнів на уроці, мовленнєва поведінка вчителя, результативність уроку. Надано детальний опис складових частин аналізу, є незначні помилки. Відсутні рекомендації щодо удосконалення уроку.
6-2	задовільно	Аналіз частково відповідає схемі аналізу. Деякі пункти аналізу не визначені. Надано не повний опис складових частин аналізу. Відсутні рекомендації щодо удосконалення уроку.
1-0	незадовільно	Аналіз уроку не відповідає схемі аналізу.

Оцінювання позакласного заходу

Кількість балів	Оцінка	Критерії оцінювання
10	відмінно	Вибір теми, форми і підбір матеріалу обумовлені її актуальністю і місцем в системі уроків англійської мови. Структура заходу чітка, мета визначена. Були використані прийоми і методи індивідуальної, колективної, групової роботи з учнями, були залучені майже всі учні. Приміщення було достатньо оформлене, використовувалися мультимедійне та музичне забезпечення. Учні були активні, якість підготовки учасників висока. Практикант проявив повну самостійність і творчість в

		підготовці до заходу і успішному його проведенні, були підведені підсумки.
9-7	добре	Вибір теми, форми і підбір матеріалу обумовлені її актуальністю і місцем в системі уроків англійської мови. Структура заходу чітка, мета визначена. Переважно були використані прийоми і методи індивідуальної роботи з учнями, були залучені не всі учні. Приміщення було не достатньо оформлене, використовувалося мультимедійне забезпечення, не було музичного супроводження. Учні були активні, якість підготовки учасників на достатньому рівні. Практикант проявив самостійність і творчість на достатньому рівні в підготовці до заходу і успішному його проведенні, були підведені підсумки.
6-2	задовільно	Вибір теми, форми і підбір матеріалу для позакласного заходу обумовлені її актуальністю і місцем в системі уроків англійської мови, але мета визначена не чітко, Переважно були використані прийоми і методи індивідуальної роботи з учнями, була залучена незначна частина учнів. Приміщення було не оформлене, не використовувалося мультимедійне забезпечення, не було музичного супроводження. Учні були не активні, якість підготовки учасників на низькому рівні. Практикант виявив самостійність, але мало доклав творчих зусиль в підготовці до заходу і успішному його проведенні, не були підведені підсумки.
1-0	незадовільно	Тема і мета заходу були мало актуальними в системі запланованих класним керівником позакласних заходів. Зміст і план проведення заходу були недостатньо продумані, що зумовило байдує ставлення учнів; внаслідок чого виникли непередбачені труднощі організаційного характеру. Практикант виявив недостатню теоретичну підготовку щодо проведення обраної ним форми позакласного заходу, проведений захід не досяг поставленої мети.

1. Оцінювання вчасності та якості оформлення документації

Кількість балів	Оцінка	Критерії оцінювання
40-35	відмінно	Надані всі звітні матеріали результатів виконання всіх завдань практики (плани-конспекти та інші документи), оформлені у відповідності з вимогами, зміст повністю відбиває результати виконання основних завдань практики. Надані вчасно.
34-24	добре	Надані всі звітні матеріали результатів виконання більшості завдань практики, оформлені у відповідності з вимогами, але зміст не повністю відбиває результати виконання основних завдань практики. Надані вчасно.
23-8	задовільно	Звітні матеріали результатів виконання завдань надані не в повному обсязі, оформлені переважно у відповідності з вимогами, а зміст приблизно відбиває результати виконання основних завдань практики. Надані вчасно.
7-0	незадовільно	Не надані або частково надані матеріали результатів виконання завдань практики. Надані невчасно.

Список рекомендованої літератури

Базова:

1. Бондаренко Г.П., Пустовіт В.Ю. Скарби педагогічної майстерності: інструктивні матеріали з педагогічної практики. Луганськ: Глобус, 2011. 140 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Демчук О. Нестандартні уроки з української літератури в 9-11 класах. Тернопіль: Підручники і посібники, 2000. 144 с.
4. Куцевол О. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури : монографія Вінниця: Глобус-Прес, 2006. 348 с.
5. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / За ред. М.І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2010. 368 с.
6. Пехота О.М., Старєва А.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя. Миколаїв: Іліон, 2005. 272 с.
7. Положення про проведення практичної підготовки здобувачів вищої освіти Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. URL: <https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/Polozhennya-pro-praktyku.pdf>
8. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методич. посібн. Київ: Видавництво А.С.К., 2004. 192с.
9. Токмань Г.Л. Методика навчання української літератури в середній школі: навч.посібник. Київ: Академія, 2012. 312с.

Допоміжна:

1. Дзьоба В. Використання ІКТ на уроках української мови і літератури в контексті проекту ВІДКРИТИЙ СВІТ. Таврійський вісник освіти. 2016. № 4. С.103-108. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2016_4_22

Діденко Т. Організація роботи з обдарованими учнями на уроках української мови і літератури. Рідна школа. 2014. № 10. С. 25-31.

2. Кожуховська Л. Самоаналіз уроку як ефективний засіб формування у студентів-філологів фахових умінь. Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди". 2012. Вип. 27. С. 131-135.

3. Козлова Л. Використання інформаційно-комунікативних технологій як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках української мови і літератури. Таврійський вісник освіти. 2015. № 4. С. 139-145. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2015_4_27

4. Корнійко В. Гра як один із методів активного навчання на уроках української мови та літератури. Українська література в загальноосвітній школі. 2012. № 11. С. 32-34.

5. Котух Н. Інтелектуальні ігри на уроках української мови. Рідний край. 2017. № 1. С. 65-69. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Almpolt_2017_1_26

6. Лещенко Л. Особливості роботи з текстом на уроках української мови за компетентнісним підходом. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки. 2016. № 1(1). С. 79-85. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnup_2016_1\(1\)_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnup_2016_1(1)_16)

7. Соснова М. Особливості застосування мультимедії на уроках української мови. Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Педагогічні науки. 2014. Вип. 132. С. 151-154. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2014_132_40

Додатки

Додаток А

Титульна сторінка звіту з педагогічної практики

Міністерство освіти і науки України

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

**факультет гуманітарних та соціальних наук
кафедра української мови**

ЗВІТ

про проходження педагогічної практики

студента.....П.І.Б.....

групи.....курсу.....

що проходив педагогічну практику в ЗОШ №

міста.....

в період здо.....

Керівник педагогічної практики:

.....

Оцінка «.....»

Підпис керівника і дата.....

Сєвєродонецьк 2022

Додаток Б

Календарний графік проходження практики (щоденник практики)

№ п/п	Назва робіт	Тижні проходження практики					Прим. викон.
		1	2	3	4	5	
1	2	6	7	8	9	10	8
1	Відвідування уроків укр. мови та літ.у 9-А класі	08.02					
		12.02					
2.	Проведення уроків укр. мови						
2.1.	„Складне речення з кількома підрядними. Розділові знаки”		15.02				
2.2.	„Безсполучникове складне речення . Сміслові відношення”		17.02				
2.3.	„Розділові знаки між частинами складного безсполучникового речення”		19.02				
2.4.	„Розділові знаки між частинами складного безсполучникового речення”			23.02			
2.5.	„Розділові знаки між частинами складного безсполучникового речення”			26.02			
2.6.	УРЗМ. Переказ				02.03		
3.	Виховна робота „День Святого Валентина”		12.02				

Підписи керівників практики:

від ЗВО _____ від підприємства _____

Методи вивчення особистості учня й класного колективу

- Вивчення шкільної документації (класний журнал), бесіда з класним керівником.
- Спостереження, бесіда, експертна оцінка (інтерв'ю, анкетування), самооцінка, соціометрія, референтометрія.
- Бесіда з учителями-предметниками, вивчення учнівських робіт (реєстрація, ранжування результатів), тестування.
- Творчі роботи, анкетування (інтересів, ціннісних орієнтацій), метод виховних ситуацій, проєктивні методи ("Незакінчене речення" й ін.)
- Спостереження в процесі урочної і позаурочної діяльності, анкетування (громадська думка, взаємодія з батьками).

Орієнтовна схема психолого-педагогічної характеристики учня

1. Загальні відомості: П.І.Б., вік, клас, стан здоров'я.
2. Характеристика умов сімейного виховання учня (культурно-побутові умови у сім'ї, стиль сімейних взаємовідносин, відносини з батьками, педагогічна культура батьків).
3. Особливості характеру, темпераменту та емоційно-вольової сфери:
 - яскраво виражені позитивні та негативні риси характеру;
 - риси характеру, що виявляються у ставленні учня до самого себе, оточуючих, навчання – старанність, активність, дисциплінованість, доброта, повага, скромність тощо;
 - вольові якості (цілеспрямованість, самостійність, ініціативність, рішучість, наполегливість та ін.);
 - тип та особливості темпераменту, його прояв у різних сферах діяльності учня;
 - характер емоційної реакції на педагогічний вплив;
 - ступінь емоційної збуджуваності, характер зовнішніх проявів емоційних переживань;
 - емоційна стійкість у ситуаціях емоційної нестабільності;
 - настроїв, що переважає, причини зміни настрою.
4. Спрямованість особистості та спеціальні здібності:
 - особистісна, громадська чи ділова спрямованість школяра;
 - чи бере участь у роботі дитячих (юнацьких) організацій, як ставиться до громадської роботи в цілому;
 - ідеали, ціннісні орієнтації та життєві плани;
 - ставлення до релігії;
 - характеристика інтересів, їх характер, глибина та активність;

- схильності та наміри учня; чи є в учня здібності до тієї чи іншої сфери діяльності (музичні, технічні, математичні, спортивні тощо).

5. Рівень самооцінки:

- самооцінка — завищена, занижена, адекватна; співвіднесення самооцінки та рівня бажань;
- вимогливість до себе, до інших;
- вміння аналізувати свою поведінку;
- ставлення до критики, до самовиховання.

6. Навчальна діяльність:

- успішність за різними предметами, загальний розумовий розвиток;
- особливості сприйняття та темп осмислення навчального матеріалу;
- особливості уваги (стійкість, переключення та розподіл);
- особливості та тип пам'яті;
- розвиток образного та логічного мислення, вміння розмірковувати та ін.;
- наявність інтересу до навчання; чи використовує додаткову літературу в навчальній діяльності;
- чи бере участь у роботі предметних гуртків, факультативів;
- старанність та наполегливість у навчанні;
- вміння вчитися (режим, організованість);
- розвиток мовлення та культура мовлення;
- мотиви учіння.

7. Ставлення до різних видів діяльності:

- ставлення до праці (наявність постійних домашніх доручень, участь у суспільно-корисній праці в школі, працелюбство, повага до людини праці та результатів чужої праці, трудові вміння та навички, дисциплінованість у праці);
- ставлення до суспільно-корисної діяльності (чи бере участь у заходах, що проводяться у школі; наскільки цікавиться громадським

життям країни; які періодичні видання читає, які телепрограми громадського спрямування дивиться);

- ставлення до ігрової, спортивної діяльності;
- ставлення до майбутньої професії (наявність професійних інтересів, усвідомленість вибору майбутньої професії);
- ставлення до художньо-естетичної діяльності (розвиненість естетичних смаків, відвідування театру, виставок, наявність домашньої бібліотеки, фонотеки, наявність улюблених творів мистецтва, участь у шкільній художній самодіяльності, самостійні заняття мистецтвом (гра на музичних інструментах, літературна творчість, малювання тощо);
- ставлення до свого здоров'я, фізичного розвитку (чи дотримується режиму дня, чи знає, яким нормам повинні відповідати його фізичні показники, чи має шкідливі для здоров'я звички, яким видом спорту займається; як ставиться до свого зовнішнього вигляду).

8. Взаємини з однокласниками та вчителями:

- соціально-психологічний статус у колективі, усвідомлення свого статусу;
- характер взаємин з однокласниками; з ким підтримує товариські взаємини, з ким конфліктує, чому;
- потреба бути членом колективу, рахуватися з його думкою, боротися за його честь, авторитет;
- ставлення до негативних явищ у колективі;
- ставлення до вчителів;
- як складаються взаємини з однокласниками протилежної статі.

9. Загальні психолого-педагогічні висновки:

- що зроблено студентом-практикантом в процесі індивідуальної педагогічної взаємодії, в процесі виховання учня через колектив, ефективність виховних дій;

- визначення найважливіших психолого-педагогічних завдань у виховній роботі з конкретним учнем;
- рекомендації щодо конкретних педагогічних шляхів, методів та форм педагогічної взаємодії з учнем.

Бланк аналізу уроку

“ ”

_____ 200_рік

предмет

клас

Учитель, категорія _____

Мета контролю _____

Інформація про клас _____

Тема уроку: _____

Мета: _____ навчальна:

розвивальна:

виховна:

Тип уроку: _____

(засвоєння нових знань; засвоєння умінь і навичок; комплексне застосування знань, умінь та навичок; узагальнення та систематизація знань; контроль і корекція знань, умінь та навичок; комбінований урок тощо)

<u>Дотримання принципів навчання:</u> науковість; доступність; наочність; проблемність; самостійність	Реалізовано методи навчання Методи навчання: усний виклад матеріалу (розповідь, пояснення); бесіда;	Застосовано засоби навчання: таблиця; ілюстрація; ТЗН; картки;
--	--	--

учнів; активність учнів; системність і послідовність; урахування індивідуальних особливостей учнів; диференціація; інтеграція; свідомість, стійкість засвоєння знань, умінь та навичок; єдність освітніх, розвивальних, виховних функцій навчання.	спостереження над мовою; робота з підручником; метод вправ. Методи навчання: пояснювально- ілюстративний; репродуктивний; проблемний виклад, частково- пошуковий; дослідницький. Інтерактивні методи.	підручники; посібники; записи на дошці; інші. Форми організації навчального процесу: фронтальна; групова; індивідуальна; інші. <u>Форми</u> <u>виконання робіт:</u> усна; письмова; з місця; біля дошки; інші.
---	---	---

[illegible]

Висновки, зауваження, пропозиції:

У педагогічну скарбницю:

Підсумкова оцінка професійної діяльності вчителя:

Урок відвідав:

(посада; прізвище, ім'я та по батькові; підпис)

Поради до аналізу уроку української мови

Комплексний аналіз передбачає аналіз декількох уроків з однієї теми. За характером він близький до повного.

У практичній діяльності вчителів найчастіше застосовується **повний аналіз уроку**, який має на меті: поглиблювати знання з методики навчання мови; розвивати дослідницькі, конструктивно-планувальні, комунікативно-навчальні, організаційні, професійні вміння майбутнього вчителя; сприяти формуванню індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Аналіз уроку проводиться за певною схемою й оформлюється письмово (див. додаток № 2)

Схема аналізу уроку української мови (за К. Плиско)

Загальні відомості про урок, його тип, структуру і зміст

1. Назва предмета, клас, школа, прізвище, ім'я, по батькові вчителя, дата проведення; тема уроку.
2. Тип уроку, його місце серед інших уроків цієї ж теми.
3. Структура уроку, послідовність його етапів та їх тривалість, логічний зв'язок між ними (чи відповідає структура уроку дидактичній меті, логіці навчального процесу, чи впливає наступний етап з попереднього, чи раціонально розподілено час між ними).
4. Зміст уроку: науковість, оптимальність (чи відповідає тип та структура уроку його змісту, завданням і цілям, а також логіці навчального процесу).

Аналіз змісту етапів уроку

Організація класу й повідомлення завдань уроку

Підготовка до уроку, обстановка в класі (чистота, порядок, готовність до роботи тощо); обладнання уроку, організація класу (чи перевіряються

відсутні, як організована робота асистентів тощо); постановка цілей і завдань уроку.

Актуалізація опорних знань, умінь і навичок

Як відтворювалися знання, чи застосовувалися вони в новій ситуації, що поглибили на уроці, які навички активізували, як опитувалися учні, чи активно працювали, чи залучалися до виправлення помилок, неточностей, які методичні прийоми застосовувалися, наскільки об'єктивно виставлялися оцінки, як перший етап пов'язувався з наступним тощо.

Формування нових понять і способів дій

Чи були поставлені перед учнями основні завдання вивчення теми, як здійснювалася мотивація навчання, чи викликався інтерес до теми, чи забезпечувалася реалізація принципів науковості, систематичності, доступності, наступності, проблемності; чи всі питання добре висвітлені в поясненні вчителя, які методи і прийоми застосовувалися, як вони поєднувалися, чи створювалася проблемна ситуація, як вона розв'язувалася, чи встановлювалися міжпредметні зв'язки, чи зрозуміли новий матеріал учні, як пов'язаний другий етап уроку з третім і та ін.

Формування умінь і навичок учнів (вправи на застосування знань)

Чи вдало дібрані вправи, чи логічною була їх послідовність, чи сприяли вони здійсненню освітньої, виховної і розвивальної мети в єдності, чи забезпечувалася самостійність учнів під час виконання вправ, чи проводилася робота над помилками, чи організовувався самоконтроль за якістю виконання вправ, чи підбивалися підсумки їх виконання, чи поєднувалася колективна робота з індивідуальною, чи диференціювалися завдання для різних за рівнем підготовки учнів, як встановлювався зв'язок з наступним етапом уроку, як були використані виховні можливості дидактичного матеріалу, які прийоми виховного впливу застосовувалися.

Завдання додому

Який обсяг і характер домашнього завдання, чи зможуть школярі його виконати за відведений час, чи передбачав учитель способи підвищення інтересу учнів до виконання домашнього завдання, як провів інструктаж, як

повідомив вимоги до оформлення домашньої роботи, чи диференціювалися завдання, чи записане воно на дошці, чи перевірялась уважність учнів під час запису.

Послідовність етапів може змінюватися залежно від дидактичної мети, характеру навчального матеріалу тощо або ж окремі з них можуть скорочуватися за рахунок інших чи випадати зовсім (наприклад, актуалізація опорних знань чи ознайомлення з новими поняттями та способами дій тощо).

Результативність уроку

Наскільки успішно розв'язані на уроці освітні, виховні, розвивальні цілі; якість знань (свідомість, міцність, глибина, дієвість), уміння застосувати їх на практиці; які практичні уміння й навички вироблені на уроці, які елементи мали найбільш виховний вплив на учнів.

Поведінка вчителя на уроці: педагогічний такт і культура мовлення, вміння науково організувати працю на уроці, ставлення до учнів; чи раціонально використовує час, чи володіє класом, чи підвищує активність учнів, чи викликає інтерес до предмета, чи володіє емоційністю викладу, чи користується авторитетом тощо.

Поведінка учнів на уроці: ступінь активності й дисциплінованості, культура мовлення, ступінь загального розвитку, ставлення до вчителя і один до одного, наявність інтересу до навчального предмета та ін.

Висновки і пропозиції

Які конкретні висновки і пропозиції можна зробити до аналізованого уроку? (Яка загальна оцінка уроку, що цінного з цього уроку можна рекомендувати вчителям для впровадження в практику, як позбутися наявних недоліків і закріпити успіхи на наступних уроках, як удосконалювати процес навчання на уроці, поліпшувати якість уроку, тобто підвищувати педагогічну майстерність кожного, вчителя словесника тощо).

ПАМ'ЯТКА!!!

Послідовність дій під час аналізу уроку

1. Визначте *цілі* (практичні, загальноосвітні, виховні, розвивальні) і тип уроку. Простежте за тим, які *методичні прийоми* використовувалися для досягнення основних цілей уроку, дайте оцінку їх ефективності.
2. Виділіть *етапи уроку* та зафіксуйте час, який відводився на кожний з них. Визначте ступінь відповідності структури уроку його типу. Зверніть увагу на те, як здійснюється перехід від одного етапу до іншого.
3. Зафіксуйте *вправи*, які використовувалися на уроці, фіксуючи їх послідовність. Визначте тип, вид використаних вправ. Оцініть їх відповідність поставленим цілям уроку. Визначте співвідношення між тренувальними і мовленнєвими вправами. Вкажіть, які вправи ви могли б запропонувати. Зверніть увагу на чіткість інструкцій учителя та відповідність їм дій учнів, на наявність контролю. Визначте форми взаємодії учителя й учнів під час проведення вправ, оцініть їх ефективність.
4. Простежте за використанням на уроці *наочності*. Зафіксуйте, на якому етапі уроку, які конкретно засоби унаочнення застосовувалися, визначте їх мету. Оцініть відповідність використаної наочності поставленим цілям, її доцільність, якість естетичного виконання.
5. Простежте за використанням *дидактичного матеріалу* на уроці. Зафіксуйте, на якому етапі уроку й з якою метою використовується роздавальний матеріал. Оцініть відповідність його змісту та форми поставленій меті. Охарактеризуйте форму та якість контролю під час роботи учнів з роздавальним матеріалом. Оцініть якість виготовлення вчителем роздавального матеріалу.
6. Простежте за використанням *технічних засобів* навчання на уроці. Зафіксуйте, які засоби, на якому етапі, з якою метою застосовувалися учителем. Оцініть методичну доцільність їх використання.
7. Простежте за досягненням *виховних, загальноосвітніх, розвивальних цілей уроку*. Визначте, які прийоми використовував учитель для

виховання учнів, розвитку їх пізнавальних інтересів, пам'яті, уваги, уяви тощо для формування навичок самостійної роботи над мовою, для розширення їх світогляду. Зверніть увагу на те, чи використовувався додатковий матеріал, з якою метою.

8. Простежте за *мовою вчителя* на уроці. Оцініть її правильність, виразність, емоційну забарвленість. Встановіть співвідношення між мовленням учителя та учнів на уроці.

9. Простежте за *мовленнєвими помилками* на уроці, визначте їх характер (вимовні, лексичні, граматичні тощо). Встановіть причину та запропонуйте шляхи їх усунення. Зверніть увагу на те, які способи усунення та виправлення помилок використовує вчитель. Оцініть їх ефективність. Які можливості запобігання та усунення помилок не були використані вчителем?

10. Простежте за *дисципліною у класі та організацією уроку*. Визначте ступінь інтенсивності роботи учнів на уроці. Зверніть увагу на те, чи не було загублено час (коли, скільки, з якої причин). Зафіксуйте, які прийоми використовує вчитель для економії часу та більшої ефективності уроку. Відзначте, як учитель реагує на порушення дисципліни.

11. Простежте за тим, як учитель використовує *дошку* на уроці. Зафіксуйте, які записи були зроблені на уроці, визначте їх мету. Оцініть грамотність записів, правильність розташування, їх доцільність і достатність.

12. Простежте за *опитуванням учнів та оцінюванням* рівня сформованості їх мовленнєвих навичок та умінь. Зафіксуйте, скільки учнів було опитано на уроці, скільки учнів одержали оцінки за урок. Зверніть увагу на те, як оцінювалися мовленнєві дії учнів, як вівся облік оцінок. Проаналізуйте виставлені учителем оцінки за урок. Оцініть їх об'єктивність, мотиваційний потенціал.

13. Простежте за *організацією початку уроку*. Зверніть увагу на те, чи готовий клас до уроку (дошка, технічні засоби, дидактичні посібники, все необхідне на партах учнів) і чи не було втрачено час через погану

організацію уроку. Визначте, в якій формі проводився початковий етап уроку, яка його мета. Оцініть прийоми, які використовував учитель для її досягнення. Охарактеризуйте зв'язок цього етапу з наступними. Вкажіть, як по-іншому можна було б розпочати урок.

14. Простежте за *перевіркою домашнього завдання*. Зафіксуйте, на якому етапі уроку вчитель перевіряв домашнє завдання, який його зв'язок з метою уроку. Визначте, які форми та прийоми контролю використовував учитель, оцініть їх ефективність.

15. Зафіксуйте час, коли вчитель *подає домашнє завдання*, обґрунтуйте доцільність моменту. Зверніть увагу на своєчасність пояснення домашнього завдання. Визначте зміст і обсяг домашнього завдання. Оцініть його підготовленість ходом уроку, а також, чи буде воно служити базою для роботи на наступному уроці. Зверніть увагу на чіткість, доступність пояснення вчителя, на врахування індивідуальних і вікових особливостей учнів. Простежте, чи перевіряв учитель правильність запису домашнього завдання учнями у щоденниках.

16. Простежте за *поясненням нового граматичного матеріалу*. Зверніть увагу на те, як учитель проводить ознайомлення з новим граматичним явищем. Оцініть, у якій формі подано новий матеріал, оцініть доцільність такої форми. Встановіть, чи були враховані труднощі засвоєння даного граматичного явища. Запишіть вправи, які використовує вчитель для закріплення нового граматичного матеріалу. Визначте їх тип, вид, ефективність і достатність. Відзначте, чи все було використано вчителем.

17. Простежте, як проведений *завершальний етап уроку*, чи вчасно було його проведено. Зафіксуйте, як учитель підводить підсумки уроку, на що звертає увагу, чи забезпечує усвідомлення учнями досягнутого рівня володіння мовою. Оцініть своєчасність і чіткість пояснення домашнього завдання, його підготовленість ходом уроку. Дайте оцінку об'єктивності виставлених учителем оцінок.

18. Простежте за навчанням *монологічного й діалогічного мовлення на уроці*. Зверніть увагу на те, як учитель умотивовує говоріння учнів, чи правильно створює навчальні мовленнєві ситуації. Запишіть, які вправи використовує вчитель, оцініть їх відповідність етапу розвитку вмінь монологічного мовлення. Встановіть, чи відповідають висловлювання учнів програмним вимогам. Зверніть увагу на те, як привертає учитель увагу всього класу до індивідуальних висловлювань учнів.

Поради до аналізу уроку української літератури

Під час аналізу уроку літератури слід звертати увагу на такі елементи уроку:

1. Тема уроку
2. Епіграф
3. Освітньо-виховна мета уроку
4. Обладнання уроку і ТЗН
5. Тип уроку
6. Ланцюжок навчальних ситуацій (або етапи уроку), план уроку, структурні елементи уроку)
7. Тези або конспект уроку
8. Домашнє завдання

1. Тема уроку

«Формулювання теми уроку, яка пропонується учням, істотно відрізняється своїм завданням від тем у календарно-тематичному плані та класному журналі. Якщо останні висловлені в науково-діловому стилі, то в поурочному плані й на дошці тема формулюється художньо. Нею розпочинається розмова з учнями й дуже важливо, щоб вони відчували інтерес до почутого.

Формулюючи тему уроку, вчитель передусім повинен дбати про те, як зосередити увагу учнів на основному, спрямувати їх на глибоке сприйняття матеріалу, зацікавити ним.

Слід пам'ятати, що формулювання теми не можна зводити до сенсаційного звучання, воно повинно безпосередньо стосуватися фактичного матеріалу. Тому підкреслимо, що робота з темою – одна з навчальних ситуацій уроку. Тема є зразком художнього стилю мовлення. Читаючи або слухаючи її визначення, вдумуючись у значення кожного слова, учні збагачуватимуть своє писемне й усне мовлення. Вони навчатимуться точно

висловлювати власні думки, складати плани до письмових робіт, добирати заголовки до прочитаних розділів книжки, краще розуміти теми й шляхи їх розкриття при написанні творів».

Тема уроку літератури може бути сформульована або в **науковому стилі**, або в **художньому** (у вигляді проблеми).

Тема уроку має повністю відповідати змісту уроку. Тема вважається сформульованою неправильно, якщо в її визначенні використані слова чи словосполучення, які не лунали протягом уроку чи навколо змісту яких не планувалось жодного завдання.

Тема має бути оформлена відповідно до мовних норм. **Типовими помилками** є такі:

- Відсутність ініціалів (або імені) перед прізвищем письменника, творчість якого вивчається;
- Відсутність жанру літературного твору перед її назвою.

2. Епіграф уроку

Епіграф до уроку зазначає ідею уроку, висловлює головну думку уроку. Як правило, епіграфами беруться:

- цитати з твору, який вивчається на уроці;
- вислови самого письменника, творчість якого вивчається;
- вислови його сучасників;
- вислови всесвітньо відомих діячів мистецтв, філософів, політиків;
- народні прислів'я та приказки.

Наявність епіграфу бажана, але відсутність його не є помилкою.

Якщо епіграф написаний на дошці, то він має бути використаний під час уроку. Вважається помилкою, якщо епіграф написаний на дошці, але учитель не звернувся до нього впродовж уроку. Звертання до епіграфу може мати такі форми:

- Самостійне коментування вчителем змісту епіграфу на будь-якому етапі уроку відповідно до задуму уроку;

- Випереджальне (на початку уроку) або підсумкове обговорення змісту епіграфу із учнями у вигляді евристичної бесіди.

Як правило, епіграф записується у зошити.

3. Визначається триєдина мета уроку: 1) навчальна; 2) розвивальна; 3) виховна

У визначенні мети уроку допомагає розділ програми «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня»: звідти можна взяти готові визначення мети.

3.1. Навчальна мета уроку

Типова помилка у визначенні цього аспекту – лексична. Часто використовується дієслово «ознайомити». Але «ознайомити» - це лише «назвати і представити когось комусь». **Правильним** є використання наступних дієслів: *пізнати, простежити, розкрити, показати, опанувати, досягнути, збагнути, вчити, підвести до розуміння*. Такі дієслова у визначенні навчальної мети вказують, що вчитель звертається не лише до репродуктивного методу навчання, а й до евристичного, проблемного та дослідницького методів.

На уроці навчальна мета уроку обов'язково оголошується учням. Розвивальна та вихована не оголошується.

3.2. Розвивальна мета уроку (аспект розвитку вмінь та навичок)

Розвивальна мета розпочинається з дієслів «розвивати», «*формувати (сформувати)*», «*працювати над розвитком вмінь та навичок*». Домінуючою метою для учнів 5 класу є розвиток навичок читання вголос (наприклад, розвивальна мета: «працювати над розвитком навичок читання «ланцюжком» вголос з елементами коментаря», «працювати над розвитком навичок усних відповідей на запитання за змістом прочитаного, складання простого плану», «працювати над розвитком навичок виразного читання за ролями, вмінням визначити тему та ідею художнього твору» тощо. В старших класах з'являється інша мета – вміння аналізувати художній твір.

3.3. Виховна мета уроку

Ця мета – відповідь на запитання: **«Який вплив справить на учня науково-художня інформація уроку?»**. Загальну мету курсу літератури – виховання всебічно розвиненої особистості – треба конкретизувати кожного уроку відповідно до навчального матеріалу.

Постановка виховної мети вивчення теми здійснюється в руслі цілісного підходу до процесу становлення особистості і охоплює всі основні сторони виховання учнів: національне виховання, моральне виховання, розумове виховання, естетичне виховання тощо.

Наведемо **орієнтовні зразки визначення виховної мети** уроку:

- розвиток допитливого, шанобливого ставлення до світоглядних уявлень наших предків;
- осмислення негативної ролі лицемірства, зазнайства і хвалькуватості в житті людини;
- усвідомлення індивідуального призначення кожної людини, великої цінності людського життя, формування активної життєвої позиції, розвиток уміння висловлювати власну думку та відстояти її;
- усвідомлення душевної краси і сили наших предків, любові руських князів до своєї землі як достойного прикладу для нащадків;
- осмислення вічних понять добра і зла, патріотизму, вірності, почуття обов'язку, розвиток творчих здібностей, високих моральних якостей характеру людини, розвиток уміння осмислено відрізняти добро від зла;
- осмислення важливості для становлення і реалізації себе як особистості ідей самопізнання та гармонії із світом;
- усвідомлення того, що здобуття незалежності – ідеал історичного розвитку нації, осмислення можливостей вирішення конфліктів між народами-сусідами, історичного примирення народів тощо.

4. Обладнання уроку і ТЗН

Зазначаються використані підручник, словники, газети, журнали, які школа передплачує для кабінету; портрети письменників, твори яких вивчаються; ілюстрації до текстів, аудіоматеріали, відеоматеріали тощо.

5. Тип уроку

Методична грамотність вчителя літератури полягає у вмінні визначити тип уроку. Вчитель не обмежений у виборі класифікації типів уроків, але повинен визначити тип уроку і знайти автора класифікації. Часто вчителі послуговуються **класифікацією М.І. Махмутова**:

- а) урок вивчення нового навчального матеріалу (урок-лекція, урок-бесіда, кіно урок, урок із застосуванням комп'ютера тощо);
- б) урок удосконалення знань, умінь та навичок (урок самостійної роботи, семінар);
- в) урок узагальнення й систематизації (урок-бесіда, урок-семінар);
- г) комбінований (включає функції всіх типів);
- д) контрольний (усі види контрольних робіт, опитування, заліки, урок самоконтролю, урок взаємоконтролю).

Також в методиці заслуговують уваги класифікації вчених В. Голубкова, І. Оболева, М. Кудряшова, Є. Пасічника.

6. Ланцюжок навчальних ситуацій

Структура уроку літератури залежить від його типу та змісту. Учитель сам визначає порядок навчальних ситуацій. Водночас слід **продумати часову узгодженість** їх залежно від віку учнів.

Оскільки в середніх класах варто більше часу приділяти саме читанню, значна частина уроку (20 хвилин) має бути відведена на роботу учнів з книжкою (художнім текстом, підручником тощо). У старших класах значна частина уроку літератури присвячена аналізу художнього твору учнями під керівництвом учителя, тому бесіда з учнями займає 25 хвилин уроку, а монолог учителя 7-10 хвилин.

Наприклад, **структура уроку в середніх класах**, де головною метою – навчання учнів правильного, вдумливого, виразного читання та розуміння прочитаного, може бути такою:

- 1. Тема уроку. Епіграф. Завдання уроку.*
- 2. Літературна хвилинка*
- 3. Слово учителя з елементами співбесіди (підготовка до сприйняття художнього твору)*
- 4. Читання художнього тексту вчителем.*
- 5. Читання художнього тексту учнями «ланцюжком»*
- 6. Читання художнього тексту учнями під музику*
- 7. Навчальна пауза.*
- 8. Читання художнього тексту учнями «ланцюжком»*
- 9. словникова робота*
- 10. Бесіда (перевірка розуміння прочитаного)*
- 11. Переказ учнями окремих уривків з художнього твору*
- 12. Висновки*
- 13. Домашнє завдання*
- 14. Заключне слово учителя.*

В старших класах структура уроків літератури ускладнюється. Структура уроку, на якому буде аналізуватися художній твір, залежить не тільки від мети. Враховується обсяг твору, жанр, шлях аналізу; кількість годин за програмою, відведених на його вивчення тощо.

Приклад навчальних ситуацій уроку, на якому вивчається невеликий твір протягом **1 години** за програмою:

- 1. Підготовка до сприйняття художнього твору*
- 2. Читання тексту.*
- 3. Навчальна пауза.*
- 4. Підготовка до аналізу прочитаного твору*
- 5. Аналіз художнього тексту*

6. Підсумки.

Якщо вчитель вибрав вивчення шляхом «вслід за автором», ланцюжок навчальних ситуацій буде такий:

1. Правильне та виразне читання уривку художнього тексту

2. Словникова робота

3. Бесіда

4. Дослідницька робота – і ця низка навчальних ситуацій буде повторюватися кілька разів упродовж уроку, оскільки така робота допомагає вчителеві здійснити задум.

7. Бесіда з учнями за прочитаним (фронтальне опитування)

Вчитель запитує. Учень відповідає. Учень-опонент аналізує відповідь. Інші учнів доповнюють відповідь. Вчитель підсумовує почуте, за необхідності дає свій варіант відповіді, який виконує роль зразка.

8. Домашнє завдання

На думку Л.Ф. Мирошніченко, *«саме читання художніх текстів та вивчення тексту напам'ять було і залишається головним завданням з літератури. Воно сприяє успішному виконанню таких завдань на уроці: аналізу художнього тексту, складанню планів, тез, відгуків; написанню письмових робіт різних типів; роботі з цитатами»*

9. Підбиття підсумків уроку

Заключна навчальна ситуація уроку – підведення підсумків. Учитель має чітко бачити весь процес навчання на конкретному уроці і його реальні результати. Щоб підсумувати заняття, він має ретельно продумати такі питання:

- *Чи реалізовано завдання уроку?*
- *Як засвоєно навчальний матеріал?*
- *Чи викликав він інтерес школярів?*
- *Чи були вони активними на уроці?*
- *Чого навчилися? Що нового дізналися?*

Критерії оцінювання уроку

1. Правильне визначення теми, мети, завдань уроку.
2. Визначення структури уроку відповідно до його мети.
3. Вибір змісту уроку і знання фактичного матеріалу вчителем.
4. Використання різних методів, прийомів і форм роботи, їх доцільність відповідно до вікових особливостей учнів.
5. Реалізація специфіки предмета "Українська література", «Зарубіжна література», "Література (російська і зарубіжна)" на уроці.
6. Орієнтація на розвиток особистості учня.
7. Творчий підхід учителя до уроку, оригінальні знахідки.
8. Культура праці та мовлення.
9. Досягнення мети уроку.
10. Активність учнів на уроці, організація їх діяльності вчителем.
11. Реалізація педагогічного кредо вчителя, шляхи вирішення проблеми, над якою працює вчитель.

Урок вивчення нового матеріалу з теми „Розділові знаки між частинами складного безсполучникового речення”, 9 клас

Тема: „Розділові знаки між частинами складного безсполучникового речення”.

Мета: навчити учнів правильно розставляти розділові знаки між частинами складного безсполучникового речення; розвивати вміння визначати смислові відношення між частинами безсполучникових речень, правильно інтонувати речення такого типу; на матеріалі ілюстративно-дидактичного матеріалу виховувати любов до рідного слова, повагу до морально-етичних переконань наших предків, закріплених у прислів'ях, приказках, фразеологізмах.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Методи та прийоми: слово вчителя, репродуктивна бесіда, спостереження над мовою, робота з підручником, тренувальні вправи, алгоритмізація.

Міжпредметні зв'язки: література.

Кваліфікаційні вимоги до знань, умінь і навичок учнів: учні мають оволодіти навичками правильно ставити розділові знаки між частинами безсполучникового складного речення й обґрунтовувати їх; знаходити й виправляти пунктуаційні помилки на вивчені правила;

правильно інтонувати безсполучникові складні речення.

Обладнання: схема-конспект „Розділові знаки між частинами складного безсполучникового речення”, підручники, картки.

Література: основна — Глазова О., Косян Т. Матеріали до уроків української мови в 9 класі. — К.: Знання, 1998. — 192 с.

додаткова — Ужченко Т.Г. Дидактичний матеріал з української мови для 9 класу. — К.: Освіта, 1996. — 180 с.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Ми продовжуємо вивчати тему „Складне безсполучникове речення”. На сьогоднішньому уроці ми вивчимо правила розстановки розділових знаків між частинами СБР, але спочатку перевіримо, як ви засвоїли тему „Смислові відношення між частинами складного безсполучникового речення”, оскільки ці знання нам знадобляться для кращого засвоєння нового матеріалу.

II. Перевірка домашнього завдання

1. Репродуктивна бесіда.

- Яке речення називається СБР?
- Які смислові відношення можуть виникати між частинами СБР?
- Які типи інтонації між частинами СБР Ви знаєте?

2. Перевірка домашньої вправи. (Коментоване читання виконання вправи декількома учнями).

III. Підготовка учнів до сприймання нового матеріалу

Знання з теми „Смислові відношення між частинами СБР” нам допоможуть краще засвоїти правила розстановки розділових знаків між частинами СБР, оскільки від типу смислових відношень залежить постановка розділового знаку між частинами безсполучникового речення.

Підготовча вправа

1. Перепишіть речення. Встановіть вид смислових відношень між їх частинами. Подумайте, як вид смислових відношень між частинами СБР впливає на вибір розділового знака?

1. Язик мій – ворог мій: він раніше розуму говорить.
2. Сій вчасно – вродить рясно.
3. Не всяка стежечка без спориша, не в кожної людини добра душа.

Діти коментують виконану роботу, з'ясовують залежність між смисловими відношеннями й розділовими знаками між частинами СБР.

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Робота з підручником.

Щоб переконатися в правильності зроблених самостійно висновків, діти читають теоретичний матеріал підручника. Після ознайомлення з матеріалом підручника, даючи відповіді на запитання вчителя, колективно складають схему-конспект „Розділові знаки між частинами СБР.”

2. Складання схеми-конспекту.

Розділові знаки між частинами СБР

,

[], [] – одночасність, послідовність, перелік фактів чи подій.

;

[]; [] – частини дуже поширені, мають розділові знаки або далекі за змістом.

:

[]: [доповнення, з'ясування].

[]: [причина].

[]: [пояснення].

—

[] – [протиставлення].

[] – [наслідок].

[час, умова] – [].

[] – [швидка, несподівана зміна подій].

V. Закріплення вивченого

В учнів на столах лежать картки з реченнями.

1. (Усно). Поясніть правила уживання розділових знаків між частинами поданих безсполучникових речень.

1. Рідної мамі слівце як літнє сонце: хоча на світі й хмарненько, все-таки від нього тепленько.

2. Закинь назад — попереду знайдеш.

3. Хлопці б'ються чорт зна за що: вона красива, та ледащо.

4. Є — слово, як мед, солодке; нема — слово, як полин, гірке (нар.

тв.).

2. Коментований творчий диктант. Заслухайте сполучникові складні речення і запишіть їх як безсполучникові. Поясніть пунктограми.

1. За хатою росли вишні, а за ними купчилися кущі малини та смородини *(за Є.Гуцалом)*.

2. Пелюстка кожна повна музики, бо квітує сад *(за М.Луківим)*.

3. Їй спало на думку, що вона може не знайти Остапа *(М.Коцюбинській)*.

4. Якби-то далися орлині крила, за синім би морем милого знайшла *(Т.Шевченко)*.

5. Коли ячмінь колоситься, то соловей затихає *(нар. тв.)*.

6. Вона вірила, що Господь любить дітей *(з журн.)*.

Коментар учня може звучати приблизно так: - У безсполучниковому варіанті речення читаємо: «Вона вірила: Господь любить дітей». Друга частина речення доповнює зміст першої, тому у цій синтаксичній конструкції потрібно поставити двокрапку.

3. Графічний диктант. Запишіть речення схематично. Поясніть уживання розділових знаків між їх частинами.

1. Світанок сплеснув дерев'яним веслом десь неподалік: мабуть, хтось уже вирушив до причалу власним човном *(В.Шевчук)*.

2. То ж дикий терен, при дорозі зростивши листячко лапате, почав під каменем суворим гаряче місце колупати; скрутивши пружно стебла гнучі, він ліз і рив, забувши втому... *(А.Малишко)*.

3. Іти та штурм не виходило — можна було уложити біля школи половину загону *(М.Стельмах)*.

4. Міна буває надвоє: або проміняв, або виміняв *(нар тв.)*.

5. У цигана дві шкури: одну дасть — ще одна залишиться *(нар тв.)*.

6. Ось тобі наука: не ходи на двір без дрюка *(нар тв.)*.

Графічний запис виглядатиме так:

1. []: []. 2. []; []. 3. [] – []. 4. []: [] 5. []: [] – []. 6. []: [].

4. Творча самостійна робота. Складіть речення, які б графічно можна було записати так:

1. []: [причина].
2. [час, умова] – [].
3. [], [одночасність].

VI. Підбиття підсумків уроку

1. Які розділові знаки вживаються у безсполучникових складних реченнях? Від чого це залежить?

2. Поясніть, у яких випадках між частинами безсполучникового речення ставиться кома та крапка з комою?

3. За яких умов у безсполучниковому реченні ставиться двокрапка?

4. У яких смислових відношеннях знаходяться частини складного безсполучникового речення, якщо між ними ставиться тире?

(Учитель виставляє оцінки).

VII. Домашнє завдання

Творче завдання на стор. 398 підручника О.Олійник (III частина): переписати речення, вставляючи пропущені розділові знаки. Чи можна говорити про варіанти щодо пунктуації цих речень? Як при цьому зміняться смислові відношення між частинами?

– До побачення!

Урок формування умінь і навичок з теми „Розділові знаки між частинами складного безсполучникового речення”, 9 клас

Тема: „Розділові знаки між частинами складного безсполучникового речення”.

Мета: поглибити знання учнів про синтаксичні й смислові зв’язки між частинами складного безсполучникового речення і на цій основі підвищувати

пунктуаційну грамотність школярів; розвивати вміння будувати речення за схемами, складати схеми безсполучникових речень, правильно розставляти розділові знаки між частинами складного безсполучникового речення; на матеріалі ілюстративно-дидактичного матеріалу виховувати любов до рідного слова, повагу до морально-етичних переконань наших предків, закріплених у прислів'ях, приказках, фразеологізмах.

Тип уроку: урок формування умінь та навичок.

Методичні прийоми: слово вчителя, репродуктивна бесіда, спостереження над мовою, тренувальні вправи.

Міжпредметні зв'язки: література.

Кваліфікаційні вимоги до знань, умінь і навичок учнів: учні мають оволодіти навичками правильно розставляти розділові знаки між частинами безсполучникового складного речення й обґрунтовувати їх; знаходити й виправляти пунктуаційні помилки на вивчені правила;

правильно інтонувати безсполучникові складні речення.

Обладнання: схема-конспект „Розділові знаки між частинами складного безсполучникового речення”, підручники, картки.

Література: основна – Глазова О., Косян Т. Матеріали до уроків української мови в 9 класі. – К.: Знання, 1998. – 192 с.

додаткова – Ужченко Т.Г. Дидактичний матеріал з української мови для 9 класу. – К.: Освіта, 1996. – 180 с.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Сьогодні на уроці ми з'ясуємо, як ви засвоїли загальні відомості про вживання розділових знаків між частинами СБР і будемо працювати над удосконаленням ваших умінь правильно інтонувати й пунктуаційно грамотно оформлювати СБР.

II. Відтворення теоретичних відомостей, застосування яких буде потрібним на уроці

На дошці висить схема „Розділові знаки між частинами СБР”.

1. Репродуктивна бесіда.

1. Яке речення називається СБР?
2. Назвіть види смислових зв'язків між частинами СБР.
3. Назвіть типи інтонації між частинами СБР.
4. У яких випадках між частинами СБР слід ставити кому або крапку з комою?
5. Коли між частинами СБР слід ставити тире?
6. Які смислові зв'язки між частинами СБР зумовлюють вживання двокрапки?

2. Перевірка домашньої вправи.

3. Пошукова робота творчого характеру, яка підготує учнів виконання тренувальних вправ.

На дошці записане речення без розділових знаків. Кожен учень може запропонувати свій варіант розстановки розділових знаків між частинами цього речення, прочитати речення з відповідною інтонацією й прокоментувати смислові відношення можливі, на його думку, між частинами цього речення.

Тріпоче серце я люблю у спразі в радості в жалю (за А. Малишом).

III. Виконання учнями тренувальних вправ

1. Творчий диктант.

Доповніть прислів'я. Поставте потрібні розділові знаки та поясніть їх уживання.

1. Грім не гряде ...
2. Не кидай іскри в попіл ...
3. Отак мені Бог дав ...
4. Знає кума ...
5. Правду кажуть ...
6. Млин меле ... язик меле

Для довідок: *ледачий не встане; любив дівчину, а чорта взяв; сама згорить і село спалить; людину праця величає; мука буде, біда буде; знає півсела.*

2. Пояснювальний диктант.

Перепишіть текст, розставте розділові знаки, поясніть їх уживання. Накресліть схеми речень.

Обереги

До нас дійшли свідчення кожне слов'янське плем'я, родина і навіть людина мали свої обереги. Вважали обереги були охоронцями від хвороб, лютого звіра, лісових страховиськ, блискавки, неврожаю. Люди вірили ти взяв оберіг сміливо рушай в далеку дорогу. Оберіг вселяв віру в свої ж сили він заспокоював робив людину більш впевненою під час зустрічі з бідою. Навіть відчайдушне запорізьке козацтво, йдучи на ворога, не нехтувало оберегами образи Богині-Берегині, хреста, коня, птаха, символів сонця, землі, води зображали на одязі, зброї, корогвах (за В. Скуратівським).

Графічний запис виглядатиме так:

[]:[] []:[] []:[]-[] [], [] []:[]

IV. Самостійна робота учнів і її перевірка в класі

Контроль засвоєних знань ведеться методом різнорівневих карток. Завдання розподілені таким чином:

Перший рівень: серед запропонованих речень знайти СБР, зазначити його номер.

Другий рівень: вказати СБР, між частинами якого правильно розставлено розділові знаки.

Третій рівень: переписати речення, розставити розділові знаки.

Четвертий рівень: зробити графічний запис речень із зазначенням смислових відношень.

П'ятий рівень: продовжити речення так, щоб між частинами зберігся запропонований розділовий знак.

I варіант

1

А. На вулицях каштан запалив білі свічки, акація розвісила білі грона
(Ю. Смолич).

Б. Коли він торкався смичком до струн скрипки, усе на світі зникало і залишалася тільки музика (В. Собко).

В. Сусіднє вікно було зачинене, та крізь скло видно було цілу родину довкола довгого столу (Ю. Смолич).

Г. Невідомо звідки налетів вітер, закрутив у вирі гілля берез (за А. Шияном).

2

А. Стукнули дверима в сусідчиній хаті – сусідка вийшла з дому.

Б. Стукнули дверима в сусідчиній хаті: сусідка вийшла з дому.

В. Стукнули дверима в сусідчиній хаті, сусідка вийшла з дому.

Г. Стукнули дверима в сусідчиній хаті; сусідка вийшла з дому (за Марком Вовчком).

3/4

А. Шумів травою степ шовковий сміявся день пісні лились (О. Олесь).

Б. Здалось на мить пливе у безвість ночі під парус хмар високий корабель (А. Малишко).

В. Нема у світі цвіту пишнішого від маківочки немає роду ріднішого від матіночки (нар. тв.).

Г. Почую твій співочий голос здається серед поля колос гойдається (за П. Филиповичем).

5

Я справжній товариш: ...

II варіант

1

А. Такий медвяний запах трав, що впав би і від щастя плакав (за В. Шовковитиним).

Б. Команду подали пошепки, ніби криючись від когось (О. Гончар).

В. Ніч зоряна, видна – в такі ночі співає степ (О. Гончар).

Г. Хоч сутінки палали над слободою і здіймалася завірюха, але ні вітер, ні лютий мороз – ніщо не могло примусити слободян розійтися (А. Шиян).

2

А. Квіт на каштанах так чисто і юно зайнявся; вітер волого припав до пелюсток губами.

Б. Квіт на каштанах так чисто і юно зайнявся, вітер волого припав до пелюсток губами.

В. Квіт на каштанах так чисто і юно зайнявся: вітер волого припав до пелюсток губами.

Г. Квіт на каштанах так чисто і юно зайнявся – вітер волого припав до пелюсток губами (за Б. Олійником).

3\4

А. Десь весело дзюрчить струмок грає роєм мушва неясні лісові звуки долинають до чутливого вуха (за М. Коцюбинським).

Б. Сусід спати не дає добре живе (нар. тв.).

В. Коза з вовком тягалася тільки шкура залилася (нар. тв.).

Г. Половіє безмежний клин озимої пшениці високе красується жито сріблиться овес (Ю. Яновський).

5

Я впевнений в собі:

VI. Підбиття підсумків уроку

Учні аналізують свої досягнення у процесі роботи, з'ясовують практичне значення опрацьованого матеріалу для власного життєвого досвіду, продовжуючи речення:

Сьогоднішній урок допоміг мені....

або

Сьогодні на уроці я краще усвідомив....

(Учитель виставляє оцінки).

VII. Домашнє завдання

1. Підручник, стор. 47-48, впр. 112.

2. Складіть виступ на лінгвістичну тему „Пунктуація безсполучникового складного речення”. Проілюструйте власними прикладами пунктуаційні правила.

– До побачення!

Конспект уроку з української літератури для 5-го класу

Тема уроку: Види загадок (про людей, їхнє життя, про природу, її явища, про рослини, тварин). Художні засоби в них (метафора). **5 клас.**

Учитель: Ірина Дзюба

Мета уроку: *навчальна* – дати поняття про тематичні види загадок, визначати роль метафори ;

розвивальна – розвивати логічне мислення, спостережливість, уважність, уміння складати і відгадувати загадки, розвивати уяву, фантазію учнів, естетичний смак,

виховна – виховувати повагу до скарбів пращурів, любов до художнього слова.

Обладнання: ілюстрації до загадок, учнівські малюнки, фольклорні збірники українських загадок, кросворд «Загадки», підручник.

ХІД УРОКУ:

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань учнів (учнів класу розподіляють на три групи).

Бесіда за питаннями

Запитання до I групи:

1. Що таке загадки?
2. Навіщо люди складали загадки?

Запитання до II групи:

3. З яких двох частин складається загадка?
4. Які загадки називаються народними? А які ще існують?

Запитання до III групи:

5. Назвіть, які бувають форми загадок?
6. Якими способами відбувається зіставлення у загадках?

II. Оголошення теми уроку й мотивація навчальної діяльності.

Учитель: сьогодні на уроці ми узагальнимо вивчене про загадки, їх тематичні групи за допомогою різноманітних ігор та конкурсів. Дізнаємось, хто з вас найбільш кмітливий, спостережливий та винахідливий.

III. Сприймання та засвоєння навчального матеріалу.

Завдання «Відгадай кросворд «Загадки» (розміщений на дошці).

Подумайте, як можна назвати цю групу загадок?

К					
В					
	З				
К					
Л					
	К				
С					

- 1) Часто умивається, та рушником не витирається. (Кіт)
- 2) За горами, за долами ходить свита і кожух. (Вівця)
- 3) Зимою в білому, як сніг, а літом в сірому гуляє, вловить його ніхто не зміг, тому що ноги довгі має. (Заєць)
- 4) Серед двору стоїть копа, спереду вила, а ззаду мітла. (Корова)
- 5) Прийшла вона із довгим віником
На бесіду із нашим півником,
Схопила півня на обід
Та й замела метлою слід. (Лисиця)
- 6) Я великий, я красивий,
Як біжу я – в'ється грива.
Хвіст у мене довгий-довгий,
Він у мене, мов шовковий. (Кінь)
- 7) Не говорить, не співає, а коли хто йде, господаря сповіщає. (Собака)

Конкурс «Найкращий читець загадок»

Перед виконанням цього завдання назвіть особливості виразного читання загадок. Яка група згадає їх найточніше?

I група читає загадки.

- Отже, виходячи з прочитаного, яку групу загадок за темою ви ще можете назвати?

II група читає загадки.

- Назвіть наступну групу загадок за темою.

III група читає загадки.

- Яку ще тематичну групу загадок ви можете назвати?

Гра «Презентація загадки»

Представники кожної з груп загадують іншим загадки, демонструють виконані до них удома ілюстрації, пояснюють, до якої тематичної групи належить загадка, яка форма загадки, за якою ознакою співставляється загаданий предмет.

Гра «Ми – науковці»

Щоб відчувати поетичність загадок, зазирнемо у творчу майстерню і з'ясуємо, чому саме такі образи в загадках порівнюються чи зіставляються?

Наукове завдання для усіх груп учнів – пояснити хід мислення авторів загадки (чому саме таку ознаку взято для зіставлення чи протиставлення).

Представники кожної групи мають право на свою версію, можуть радитися з товаришами зі своєї групи. Перемагає той, хто найбільш аргументовано, переконливо і чітко висловить власну наукову теорію виникнення даної загадки. Час для підготовки – 1 хвилина.

Перелік загадок для наукового дослідження:

1. «Чорна корова всіх людей поборолла, а біла кобила всіх зведе» (для I групи).
2. «Не дерево, а листочки має, говорить вірші, казки оповідає» (для II групи).
3. «Поле не міряне, вівці не лічені, пастух рогатий» (для III групи).

Орієнтовні запитання до науковців-представників I групи:

1. Про що йдеться в загадці? (Про зміну дня і ночі).
2. Звідки ви дізналися, адже слів «день» і «ніч» немає в загадці? (У загадці про ніч і день говориться не прямо, а в переносному значенні. Ніч – чорна корова, день – біла кобила).
3. Чому ніч названа чорною коровою, а день – білою кобилою? (З'ясовуємо, як міг виникнути образ чорної корови. Необхідно, щоб учні пригадали, що за формою місяць схожий на срібний ріг у темряві неба, тоді можна уявити і саму темряву, наче корову з рогами-місяцем).

На основі проведеної роботи учитель дає пояснення, що таке метафора. (Метафора – перенесення ознак живої істоти на предмет чи явище. Наприклад: перешіптуються листочки, сміється сонце, стогне буря. Цей художній засіб робить нашу мову образною, поетичною).

Гра «Ми – поети»

Картки із записаними початками речень – у руках учителя, картки із продовженням речень лежать на вчительському столі. Представники груп – поети – підходять по черзі, отримують і зачитують першу частину речення, добирають до неї другу так, щоб вислів став метафоричним. Можна використати підказки членів груп.

Записи на картках, які зачитує	Записи на картках, які
--------------------------------	------------------------

<i>вчитель</i>	<i>підбирають учні</i>
За садом сховалося...	сонце.
Плинув...	теплий, тихий вечір.
Зоря...	заграла золотом у яблуневому цвіті.
Завиває...	вітер.
Обличчя...	розцвіли.
Легенька хмара...	закриває сонце своїми полами.
Зашуміли...	струни.
Прийде...	весна.

Складання загадок

На основі поданих слів скласти загадки:

1. Крейда – білий зайчик, дошка – чорне поле, пише – скаче;
2. Місяць – золотий серп або мідна підкова, нічне небо – темний луг, перебуває у певному місці – загублено.

Зразок. Білий зайчик чорним полем скаче.

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

Складання чайнворда-загадки

Чайнворд-загадка – це ланцюжок слів, який побудований так, що остання літера кожного слова-відгадки є першою літерою наступного слова-відгадки.

Учитель читає загадки, а учні по черзі записують відгадки. Хто швидше і більше відгадає, розмістивши слова-відгадки у чайнворд, той переможець.

1. Не махає крильми, а літає, не птах, а птахів обганяє. (Літак)
2. Не звір, не птиця,
Ніс, мов спиця,
Сам тонкий,
А голос дзвінкий;

Хто його уб'є,

Свою кров проллє. (Комар)

3. Іде в каструлю чорне, а з каструлі – червоне. (Рак)

4. Маленьке, кругленьке, а з підлоги за хвіст не піднімеш.

(Клубок)

5. По полю бродить, зерно молотить.

Жне-косить - хліба не просить. (Комбайн)

6. Чорне сукно лізе у вікно. (Ніч)

7. Без рук, без ніг, на животі повзе, ще й інших везе. (Човен)

8. Лежить свинка, в неї поколена спинка. (Наперсток)

9. З бородою, а не старий,

З рогами, а не бик,

Доять, а не корова,

Лико дере, а на личаки не бере. (Коза)

V. Підсумки уроку.

VI. Пояснення домашнього завдання.

Скласти кілька загадок (про олівець, м'яч, книжку, сніг, мороз, річку), поповнивши ними мовну скарбничку.

Навчальне видання

Методичні рекомендації
до проведення та організації педагогічної (виробничої) практики здобувачів
вищої освіти 3-го курсу спеціальності 014.01 «Середня освіта (українська
мова і література)»
(Електронне видання)

У к л а д а ч :

Г.П. Бондаренко

Редактор Г.П. Бондаренко

Підписано до друку _____.

Формат 60x84¹/₁₆. Папір типограф. Гарнітура Times.

Друкофсетний. Умов. друк. арк. №. _____. Обл.- вид. арк. _____.

Тираж _____екз. Вид. № _____. Замов. № _____.. Ціна договірна.

Видавництво

Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

Адреса видавництва: 93400, м. Сєвєродонецьк, Луганська обл.,
пр. Центральний, 59-а, головний корпус.

Телефон: 8(06452) 4-03-42

E – mail vidavnictvoSNU.ua@gmail.com